

Вільчинський Юрій Михайлович,
*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та релігієзнавства
факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
y.vilchynskiy@kubg.edu.ua*

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗМЕЖНОСТІ ЯК ОСНОВА ФАУСТІВСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

Дослідження присвячене аналізу формування західноєвропейської культурної традиції через призму концепції безмежності як фундаментального символу. Робота розкриває специфіку фаустівського культурного типу у його протиставленні античній аполлонівській традиції. Автор обґрунтовує методологічну важливість врахування географічних та темпоральних чинників при вивченні культурних феноменів.

Кожна культурна система характеризується унікальними формами самовираження, які проходять цикли виникнення, розквіту та занепаду без можливості повторення. Становлення великих культур відбувається через міфологічні наративи та епічні традиції. Легенда про Камелот відкриває першу сторінку західноєвропейської фаустівської культури.

Первинним художнім вираженням нової культурної парадигми став романський архітектурний стиль, однак найвищого втілення вона досягла через готичне мистецтво. Кафедральний собор займає центральне місце в готичній естетиці. Особливістю «палаючої» готики є передача ідеї динамічного руху, енергії вогню, де фаустівський дух матеріалізується у кам'яних формах.

Великі культури є первісними феноменами, що виростають з глибин людської духовності. Культура представляє собою духовність, втілену в символічних формах. Головним прагненням фаустівської душі є отримання права на свободу волі.

Поряд з міфами про Марію та диявола, третім значущим досягненням готики стає таїнство покаяння, яке надає справжню глибину попереднім двом. У фаустівському покаянні закладено концепцію індивідуальності. Звідси народжується четверте велике досягнення готичного мистецтва. Через покаянний досвід та свідоме осмислення минулого формується історична свідомість, яка розгортається як протиборство між двома Градами (земним та небесним) – Замком та Собором як найвеличнішими символами фаустівської культури.

Кожна культура переживає основні фази розвитку, порівнювані з природними циклами. Її «весняний» період – це середньовіччя як молодість культури.

Ключові слова: первинний символ, безмежність, фаустівський дух, фаустівська культура, готика, таїнство покаяння, концепція індивідуальності, історична свідомість.

Vilchynskyy Yuriy,
*Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Philosophy and Religious Studies,
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
y.vilchynskiy@kubg.edu.ua*

THE CONCEPT OF INFINITY AS THE BASIS OF THE FAUSTIAN CULTURAL PARADIGM

The research analyzes the formation of Western European cultural tradition through the concept of infinity as a fundamental symbol. The work reveals the specificity of the Faustian cultural type in its opposition to the ancient Apollonian tradition. The author substantiates the methodological importance of considering geographical and temporal factors in studying cultural phenomena.

Each cultural system is characterized by unique forms of self-expression that go through cycles of emergence, flourishing, and decline without the possibility of repetition. The formation of great cultures occurs through

mythological narratives and epic traditions. The Arthurian legend becomes the initial text of Western European Faustian culture.

The primary artistic expression of the new cultural paradigm was the Romanesque architectural style, but it reached its highest embodiment through Gothic art. The cathedral occupies a central place in Gothic aesthetics. The peculiarity of "flaming" Gothic is the transmission of the idea of dynamic movement, fire energy, where the Faustian spirit materializes in stone forms.

Key words: primordial symbol, infinity, Faustian spirit, Faustian culture, Gothic, sacrament of repentance, concept of individuality, historical consciousness.

Вступ. Згідно з концепцією О. Шпенглера, нова культурна парадигма народжується у момент, коли велика душа пробуджується від стану первинної духовності вічно дитячого людства, коли відокремлюється як певний образ з безодні безликого, як щось обмежене і тимчасове з безмежного...

Дорійська колонада, готичний кафедральний собор, візантійська базиліка, архітектурна форма української хати, родинні структури, міжособистісні відносини, одяг та ритуальні практики, зовнішній вигляд людини, її рухи та постава, певні соціальні прошарки та етноси, діалекти та форми осілого життя всіх людей і тварин – все це символічно виражає космічне прагнення. Отже, будь-яка культура починається «від земної основи» і прямує у космічний простір.

Географічні та темпоральні параметри західноєвропейської культури. Повну протилежність

греко-римській традиції з її аполлонівським духом являє собою, за Шпенглером, фаустівський дух західноєвропейської культури. Він пробуджується з туги за безмежністю у Х столітті разом з романським стилем на північних рівнинах між

Ебро та Ельбою,

Темзою та По,

задовго до появи там перших християн.

Дві бурхливі епохи великого ідейного руху пережило нове віровчення:

– від 0 до 500 років *на Сході;*

– від 1000 до 1500 років;

– від 1517 року дотепер *на Заході.*

«Фаустівська культура», «фаустівський дух» – ключові концепції теорії О. Шпенглера. У фаустівській культурі все зводиться до проблематики «Я», до пошуку людиною сенсу буття та могутності людського розуму. Твір Й. Гете «Фауст» оповідає про складну долю



Рис. 1. Найбільші річки Європи та їх басейни

доктора Фауста, вченого, який, зневірившись у відсутності сенсу життя, укладає угоду з дияволом. Такою є фабула твору.

Кожна культурна система володіє власними можливостями самовираження, які виникають, дозрівають, згасають і ніколи більше не відновлюються. Велика культура розпочинається з міфологічних наративів, легенд та епічних творів.

Легенда про Камелот відкриває перший розділ західноєвропейської (фаустівської) культури. Камелот – замок легендарного короля Артура, який він отримав як весільний дарунок при одруженні з Гвіневерою – один із перших еталонних образів Прекрасної дами в середньовічній куртуазній літературі.

Згідно з легендою, Артур став монархом на виконання пророцтва, захистив Британію від саксонських набігів і зібрав при своєму дворі в Камелоті найвидатніших і найбагатродніших лицарів Круглого столу, але зрештою загинув у битві, захищаючи свій трон від узурпатора. Розташування Камелоту невідоме, за легендою, Камелот був столицею «держави бритів», яка виникла у постримській Британії.

Лицарі Круглого столу завжди почували себе рівноправними. Король лише *Primus inter pares* (лат. вислів «Перший серед рівних»).

Легенда про Камелот та образ Прекрасної дами формують наші уявлення про ранню фазу нової культури (500–1000 років). Тоді ж формується нова соціальна стратифікація суспільства, нове світобачення, нове християнське літочислення та Романський стиль.

У 522 р. – зароджується нове християнське літочислення. Формується феодальна система, коли панівний клас – землевласники-феодалі вели міжусобні війни за землі, а католицька церква мала величезний вплив на всі сторони суспільного життя. *Феод* – особиста залежність (від лат. *feudum* – «худоба», «майно», «володіння») – спадкове земельне володіння зазвичай переходило старшому синові, за яке потрібно було нести військову службу та інші повинності. У період феодальної роздробленості діяло правило: «*Васал мого васала – не мій васал*». Король не втручається у їх стосунки.

Поступово формується ідея станового поділу суспільства, поняття «стан» набуває великої

ваги. Соціальна ієрархія або тріада – віддзеркалення духовної ієрархії, це наче сполучені посудини:

oratores (ті, що моляться),
bellatores (ті, що воюють),
laboratores (ті, що працюють).

У духовному житті вершину посідає

теологія (вчення про Бога),
філософія («служниця» теології),

ступенем нижче розташована *решта наук*.

Романський стиль став першим засобом вираження нової культурної парадигми, що відзначався масивністю та зовнішньою суворістю споруд, які зберігали оборонні та захисні функції. Основним будівельним матеріалом був оброблений камінь.

Готичний стиль представляє не лише величність і таємничість, але й яскравий символ архітектури середньовіччя у країнах Західної Європи. Цей напрямок зміг об'єднати, здавалося б, несумісні елементи: природний камінь, скло та барвники для вітражів.

Від романського стилю готика успадкувала домінування архітектури в системі мистецтв. Особливе місце в готичному мистецтві займав кафедральний собор – найвищий зразок синтезу архітектури, скульптури та живопису у формі вітражів. Незрівнянний з людськими масштабами простір собору, вертикальність його веж і склепінь, підпорядкування скульптури динамічним архітектурним ритмам, багатобарвне сяйво вітражів справляли потужний емоційний вплив на віруючих.

Символіка та духовні аспекти готичної культури. Готику називають «палаючою» – вона найкраще передає концепцію горіння, динаміку вогняної енергії, де фаустівський дух матеріалізується у кам'яних формах.

У готичному інтер'єрі ми не побачимо фресок чи мозаїк. Їх замінюють вітражі – різноколірні композиції зі скла. Проникаючи крізь скляні поверхні, сонячні промені забарвлюють храм у фантастичні тони, створюючи неповторну, іноді містичну гру світла.

Ця рання душевність постійно випромінюється від сільського ландшафту, від сіл і сільських хатин, тобто від країни без міст. Саме тут, формується спільнота духовно обраних та союзи лицарства й героїзму. Звідси беруть початок обидва прастани –

духівництво і знать.

Проте світові небесному – сфері найдуховнішої чистоти, краси і милосердя протистоїть інший світ – царство демонічного (світ диявола), що на готичних полотнах розташовується внизу, на задньому плані, і є одним із найвищих моментів готичного мистецтва.

Таїнство покаяння та формування історичної свідомості. Право на свободу волі – це єдиний дар, про який благає небо фаустівська душа. Адже піддатися спокусі означає передати свою волю у чуже розпорядження.

Разом із культом Марії, що протистоїть демонологічними міфами, третім великим досягненням готики є *таїнство покаяння*, який надає справжню глибину та значущість попереднім двом: він розкриває найпотаємніші таїни душі цієї культури і тим відокремлює її від усіх інших. У фаустівському покаянні закладено концепцію особистості.

Звідси бере початок четверте велике досягнення готики. Через покайний досвід, через свідоме пізнання минулого, постає ідея історії, яка розгортається як боротьба двох Градів (земного та небесного) –



Замку

та



Собору

як двох найвеличніших символів фаустівської культури.

Кожна культура проходить основні стадії свого розвитку, котрі можна порівняти з порами року. Її «весна» – це середньовіччя – юність культури. Риси цієї культурної весни – велике переселення народів, вікінги, перші християнські королі, лицарство, духівництво, селянство, прив'язане до землі, незначне

зростання міст, мистецтво, що не має автора та поставлене на службу першим двом станом – собору та замку, всіх єднає – напружена духовна спрямованість.

Suma summarum: легенда про Камелот, містика у відчуттях, схоластика у розумінні, вірність сюзерену у поведінці, рента в економіці – все це характеризує ранню фазу фаустівської культурної парадигми.

Список використаних джерел:

Spengler, O. Der Untergang des Abendlandes: Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte.
Der Untergang des Abendlandes: Zweiter Band: Welthistorische Perspektiven. München 1918–1922.
Spengler, O. (1921). Pessimismus? Verlag von Georg Stille, Berlin.

References:

Spengler, O. Der Untergang des Abendlandes: Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte.
Der Untergang des Abendlandes: Zweiter Band: Welthistorische Perspektiven. München 1918–1922.
Spengler, O. (1921). Pessimismus? Verlag von Georg Stille, Berlin.